

7. Vyučovací jednotka tělesné výchovy a bezpečnost ve výuce

Mgr. Jiří Sliacky, Ph.D.

np/nk 4115 Didaktika tělesné výchovy

Katedra tělesné výchovy a společenských věd (EDUC)

Vyučovací jednotka TV

- základní **organizační forma** výuky TV na školách
- **uspořádaný systém** jednotlivých prvků vzdělávacího procesu a jejich vztahů, determinovaný cíli, časem a prostorem
- primárním řídicím prvkem je **učitel**, který nese **odpovědnost** za přípravu, průběh a výsledky výuky
- minimální časovou dotaci výuky TV (počet vyučovacích jednotek) stanovuje **Rámcový učební plán** příslušného RVP
- specifikace časové dotace výuky TV uvádí **Učební plán** ve ŠVP
- organizace vyučovacích jednotek TV je dána platným **rozvrhem vyučovacích hodin** pro dané období
- typická **délka vyučovací jednotky** je **45 min.** (délka vyučovací hodiny dle §26 školského zákona); využívá se ale i spojení dvou vyučovacích hodin v rozvrhu po sobě, čímž délka vyučovací jednotky dosáhne **90 min.**

Struktura vyučovací jednotky TV

1. Úvodní část

- ideálně cca. 7 min. (při délce 45 min.)
- **organizační část** (společné zahájení výuky, seznámení s cílem/cíli, informace k jejímu průběhu a organizaci, evidence přítomných, necvičících a nepřítomných, kontrola způsobilosti žáků k absolvování výuky, motivační vstup do výuky)
- **rušná část** (zahřátí organismu, aktivace metabolismu, postupné zvýšení tepové a dechové frekvence, prokrvení svalů a orgánů, odreagování)
  - přirozené pohybové činnosti – chůze, cval, běh (nízké, postupně střední intenzity)
  - manipulování s náradím či náčiním, např. házení, chytání, trefování...
  - obíhání, podlézání, přelézání jednoduchých překážek
  - z důvodu skokového intenzivního zatížení se nedoporučuje zařazovat na samotný úvod honičky a jiné soutěživé hry

Struktura vyučovací jednotky TV

2. Průpravná část

- ideálně cca. 5 minut (při délce 45 min.)
- příprava organismu na zatížení v rámci hlavní části vyučovací jednotky (není tedy vhodné používat pouze nějaké univerzální rozcvičení, je vhodné zohlednit typ zatížení v hlavní části vyučovací jednotky)
- kloubně-mobilizační cvičení, protahovací (především dynamické) a tonizační cvičení
- při volbě pořadí jednotlivých cviků je nutné dodržovat funkčně logickou posloupnost
- využívání správného názvosloví, cviky doplňovat výkladem a ukázkou, dávat zpětnou vazbu a opravovat chyby
- s ohledem na pestrost průpravné části (součást motivace) využívat nářadí, náčiní (i netradiční), zapojovat hudbu, cvičení ve dvojicích...
- pro žáky je motivační obsahově propojit průpravnou (případně i rušnou) a hlavní část

Struktura vyučovací jednotky TV

3. Hlavní část

- ideálně alespoň 20 min. (při délce 45 min.)
- vnitřní struktura hlavní části je dána stanoveným **cílem**
- nácvik nových pohybových dovedností by měl být zařazen na začátku hlavní části a následován jejich procvičováním
- rychlostně a koordinačně orientovaná cvičení je vhodné zařazovat rovněž v úvodu hlavní části
- opakování již známých dovedností nebo rozvoj vytrvalostních schopností by mělo být zařazeno spíše v závěru hlavní části

Struktura vyučovací jednotky TV

4. Závěrečná část

- ideálně cca. 7 min. (při délce 45 min.)
- **relaxační a kompenzační část** (uvolňovací, protahovací a kompenzační cvičení, relaxace a celkové uklidnění organismu)
- **organizační část** (vyhodnocení průběhu a výsledků výuky, zpětná vazba k míře dosažení stanovených cílů, motivační výhled na následující vyučovací jednotky, kontrola zdravotního stavu žáků na konci výuky a její formální ukončení)

Typologie vyučovacích jednotek TV

Podle cíle lze vyučovací jednotky TV roztrždit na:

- expoziční (seznamují s učivem, umožňují nácvik)
  - např. nácvik nové dovednosti, seznámení s novou hrou...
  - žák popíše správné technické provedení stoje na rukou
- fixační (upevňují a zdokonalují pohybové dovednosti)
  - např. procvičování pohybové dovednosti, herních činností jednotlivce
  - žák předvede stoj na rukou s dopomocí
- motivační (vzbuzují a prohlubují zájem o vzdělávací obsah)
  - např. aplikace pohybové dovednosti, turnaj ve sportovní hře
  - žák se aktivně podílí na přípravě gymnastického výstupu své skupiny
- diagnostické (zahrnují kontrolu, zařazují se především na začátek a konec tematických celků)
  - např. motorické testy, zjišťování výkonů v pohybových dovednostech
  - žák technicky správně předvede stoj na rukou se záchranou

Efektivita vyučovací jednotky TV

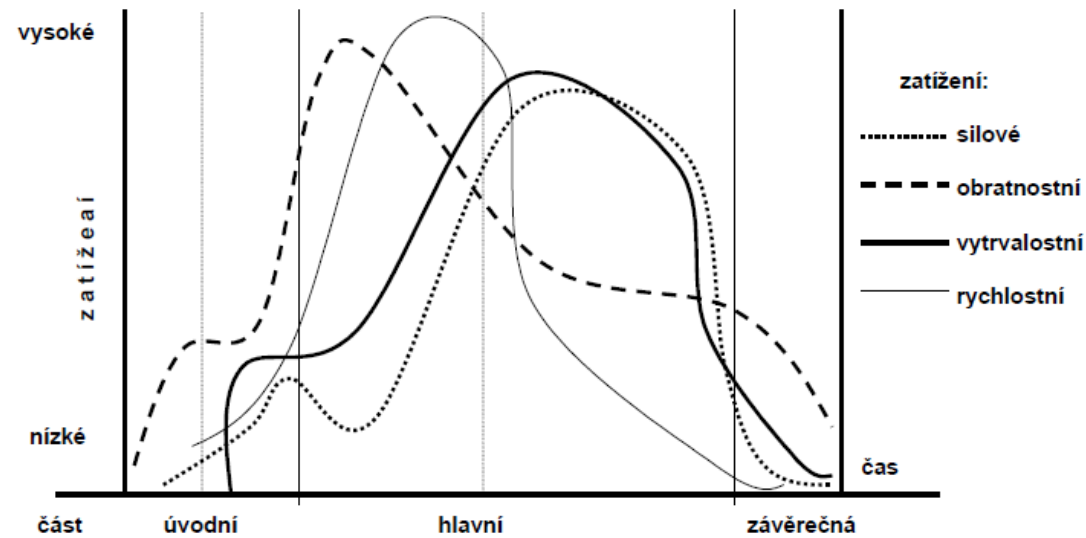
- úroveň splnění cíle vyučovací jednotky
- využití doby vyučovací jednotky
  - pedagogicky využitý čas (čas, ve kterém se žák aktivně zabývá učivem, tedy cvičí, ale také připravuje či sklízí nářadí, věnuje pozornost ukázce či výkladu, poskytuje záchranu a pomoc...)
  - ztrátový čas (čas, ve kterém je žák pasivní, čeká až na něho přijde řada při cvičení, čeká na pokyny učitele...)
- z pohledu efektivního rozvoje pohybových schopností je důležitá také fyziologická účinnost vyučovací jednotky (v dnešní době lze posuzovat např. prostřednictvím TF s pomocí sporttestrů)
- struktura zatížení ve vyučovací jednotce

(podle Rychteckého, Fialové, 1998, s. 146)

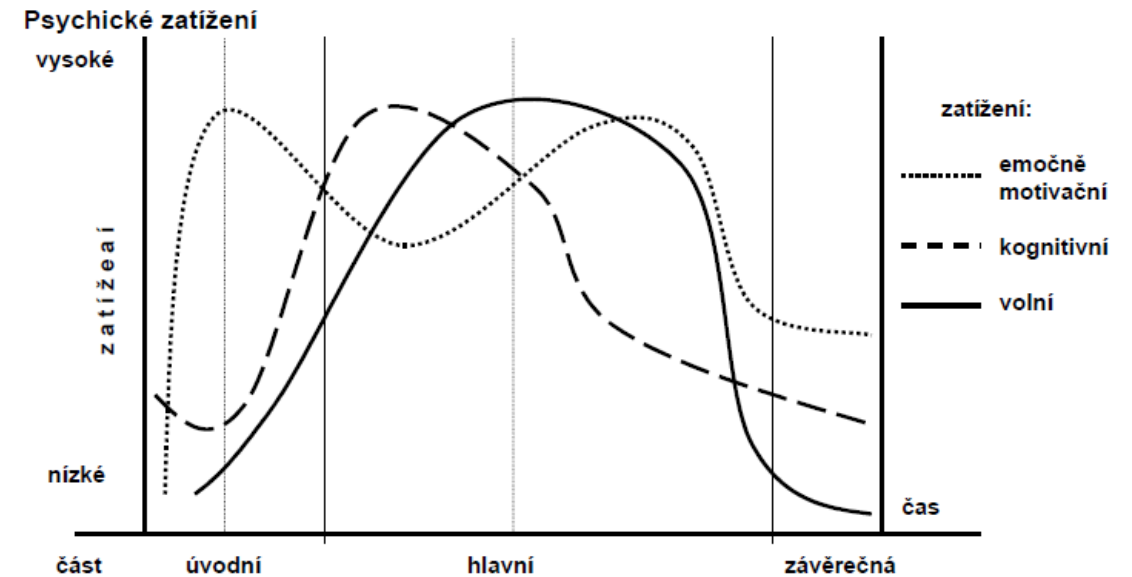
Struktura zatížení ve vyučovací jednotce TV

Fyzické zatížení žáků ve VJ TV

(Rychtecký, Fialová, 1998, s. 147)

Psychické zatížení žáků ve VJ TV

(Rychtecký, Fialová, 1998, s. 146)

Bezpečnost ve školní TV

- učitel TV má legislativně danou povinnost pečovat o zdraví a bezpečnost žáků (např. §22b školského zákona)
- bezpečnost je součástí projektování výuky, projekt výuky musí minimalizovat rizika a respektovat všechna preventivní opatření
- mezi základní požadavky na naplňování této povinnosti patří:
  - fyzická přítomnost ve vyučovacím procesu
  - stálý přehled o svěřených žácích (v TV včetně necvičících)
  - výuka v souladu s legislativou, učebními osnovami, didakticko-metodickými postupy a požadavky
  - kontrola nářadí a náčiní, cvičebního úboru a obuvi
  - kontrola a údržba cvičebního prostoru
  - výuka dopomoci a záchrany jako součást nácviku
  - výcvik v poskytování první pomoci
  - formální preventivní opatření v podobě poučení

(volně podle Fialové, 2010, s. 136)

Základní preventivní postupy

- **poučení** je potřeba chápat jako preventivní postup, ne jako formalitu
- povinnost preventivních opatření (a tím i poučení) vyplývá obecně z legislativy (§29 školského zákona), podrobněji jej potom rozpracovává *Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*
  - žáci jsou poučeni o bezpečnosti na začátku školního roku (obecné poučení o bezpečnosti ve škole, záznam v třídní knize)
  - o bezpečnosti specificky v daném předmětu jsou potom poučeni na začátku první vyučovací hodiny daného školního roku (záznam v třídní knize)
  - dále je nutné žáky poučit o bezpečnosti před každou specifickou aktivitou (např. na začátku LVK, před pobytem v lanovém centru...) či před první realizací nějaké nové specifické činnosti (např. první cvičení na kruzích, hrazdě, první hraní pálkovací hry...)

Základní preventivní postupy

- v souvislosti s výukou TV je nutné pamatovat také na **bezpečnost ve vztahu k cvičebnímu prostoru** (tělocvična, hřiště...) **a využívaného náradí a náčiní**
- blíže popisuje *Metodická informace k zabezpečování provozu a údržby ve sportovních zařízeních, na dětských hřištích a v tělocvičnách*
  - běžná vizuální kontrola (provádí pověřená osoba provozovatele podle jeho termínů)
  - provozní kontrola (provádí pověřená osoba provozovatele zpravidla čtvrtletně, o provedení je vždy sepsán písemný záznam)
  - odborná technická kontrola (provádí výhradně revizní technik alespoň jedenkrát ročně, o provedení je vystavena revizní zpráva)

Úraz žáka ve výuce

- postup při úrazu žáka:
  - poskytnutí první pomoci (cvičební prostor musí být vybaven lékárníčkou)
  - pokud je potřeba, zajištění lékařského ošetření (přivolání ZZS, doprovod dospělé osoby – zaměstnanec školy)
  - vyrozumění vedení školy, provedení zápisu do knihy úrazů žáků (vždy, jakýkoliv úraz), sepsání záznamu o úrazu žáka (pokud je potřeba)
  - informování zákonných zástupců
- každý úraz žáka je potřeba vyhodnotit, zjistit jeho příčiny a v souladu s tímto zjištěním přijmout preventivní opatření (formulář záznamu o úrazu na to má přímo vyčleněnou kolonku)
- při závažnějších úrazech vše ideálně konzultovat a kooperovat s vedením školy, případně odborně způsobilou osobou v BOZP

Použité zdroje

FIALOVÁ, Ludmila. Aktuální témata didaktiky: školní tělesná výchova. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1854-8.

RYCHTECKÝ, Antonín a Ludmila FIALOVÁ. *Didaktika školní tělesné výchovy*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-659-7.